

ABIGAIL TUCKER

MOM GENES

INSIDE THE NEW SCIENCE OF OUR
ANCIENT MATERNAL INSTINCT

ЕБІГЕЙЛ ТАКЕР

БІОЛОГІЯ МАТЕРИНСТВА

СУЧАСНА НАУКА ПРО ДРЕВНІЙ
МАТЕРИНСЬКИЙ ІНСТИНКТ

Перекла з англійської

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>	Про мишей і матусь	9
<i>Розділ 1</i>	Імпульс	25
<i>Розділ 2</i>	Татусеві гени	54
<i>Розділ 3</i>	Повний комплект	81
<i>Розділ 4</i>	Найдивніша матуся	100
<i>Розділ 5</i>	Біда всього навчить	117
<i>Розділ 6</i>	У пошуках материнського гена	146
<i>Розділ 7</i>	Ви жартуєте?	173
<i>Розділ 8</i>	Зовнішні чинники	205
<i>Розділ 9</i>	Мама — не острів	235
<i>Розділ 10</i>	Мамина земля	269
<i>Подяки</i>		297
<i>Примітки</i>		299

Хлопчаки разом упали на коліна й благально простягли до неї руки.

— О, люба Венді, будь нам за матусю!

— Я — за матусю? — перепитала Венді, аж сяючи з утіхи. — Та я б, звісно, радісінька, але ж бачите — я сама ще мала й незвична до цього.

— То пусте, — заявив Пітер так, наче він єдиний з усього гурту знався на цих речах, хоч насправді тямив у них найменше. — Нам потрібна така людина, щоб по-материнському піклувалася про нас, ото й тільки.

— О! — вигукнула Венді. — Це мені якраз до душі!

Джеймс Метью Баррі.

«Пітер Пен», 1911

ПРО МИШЕЙ І МАТУСЬ

«**Я** почуваюсь так, ніби виплекала нове серце».

Так сказала мені близька подруга, коли народила першу доньку. Тоді я закочувала очі на цю банальність молоді матері. Однак через десять років, коли в мене самої вже було троє дітей, ці слова згадалися мені в переповненому ліфті дорогою до лабораторії нью-йоркського медичного комплексу Маунт-Сінай. Саме тут кардіологи вивчають таємниці материнських сердець.

Щороку тисячі вагітних жінок і породіль потрапляють у відділення швидкої допомоги з небезпечною для життя серцевою недостатністю. Серед симптомів — набряклі вени шиї й задишка. Серце в цих жінок ледве б'ється. Причина такої «перипартальної кардіоміопатії» невідома, однак у звичайних людей ця згубна проблема зі здоров'ям призводить до негайної пересадки серця або закінчується відходом у небуття.

Однак для молодих матерусь доля має інший задум. Приблизно 50% несподівано виліковуються¹, демонструючи найвищий показник одужання для захворювань такого типу. Насправді в деяких матерусь усього за два тижні серце стає як нове². Серцева тканина дорослих відновлюється важко, проте новоспеченим матерусям вдається відновити клітини серця так само, як саламандри відрощують нові хвости.

Кардіологиня лабораторії медичного комплексу Маунт-Сінай Гіна Шодрі вважає, що з'ясувала причину. Шодрі та її група дослідників за допомогою хірургічної маніпуляції імітували серцевий напад у матерусь-мишей, а потім вивчали їхні маленькі серця.

Учені виявили в деяких клітинах серця дослідних тваринок те, що й очікували: іншу ДНК, аніж у решті клітин організму.

Ці загадкові клітини в серці матері належали ненародженим мишеняттам. Під час вагітності клітини мишенят через плаценту потрапляють в організм матері й мандрують кровоносними судинами. Коли серце зазнає уражень, ці клітини відчувають запалення й прожогом кидаються до пораненого материнського серця. Це нагадує мені, як донька мчить до мене з пластиром, коли я раптом поранюся, натираючи пармезан на вечерю.

«Вони просто злітаються туди, — каже Шодрі. — Ці клітини тягнуться до серця, немов ракети з тепловим наведенням».

Розмножуючись у грудях матері, стовбурові клітини плода перетворюються на трубки, схожі на кровоносні судини, і навіть щось на кшталт Святого Грааля кардіології: повноцінні клітини серцевого м'яза, які кардіологи десятки років намагалися відтворити в лабораторії. Імовірно, травмоване серце матері використовує цю нову тканину для зцілення.

«Я почуваюсь так, ніби виплекала нове серце».

Шодрі виводить на розташований поряд комп'ютерний екран відео, на якому зображені дуже збільшені клітини-втікачі мишенят у чашці Петрі. Марковані зеленим флуоресцентним білком, ці клітини схожі на свіжий горох на тарілці із сірою підливою.

Дослідниця натискає кнопку «Відтворити», і горошини починають вібрувати, сіпатися. «Тук-тук, тук-тук» — здається, промовляють вони, наче Патрік Свейзі в «Брудних танцях». Я кидаю підозрілий погляд і запитую, чому це раптом фетальні клітини так скачуть.

Шодрі посміхається. «Вони пульсують».

Це відбувається не лише в серці. Тіло матері схоже на вітальню, всяну дитячим мотлохом та ознаками їхньої життєвої активності. Науковці знаходять фетальні клітини в найнесподіваніших місцях, так само як я знаходжу футбольні захисні щитки за телевізором чи діадему в кошику для брудної білизни. Діти колонізують наші легені, селезінку, нирки, щитоподібну залозу, шкіру. Їхні клітини заповнюють собою наш кістковий мозок і молочні залози.

У багатьох випадках вони залишаються там назавжди. Науковці знаходять бунтівні фетальні клітини, досліджуючи мертві тіла літніх жінок, наймолодші діти яких уже досягли середнього віку. Через тривалий час після пологів тіла сурогатних матерів усіяні генами чужого потомства.

Це явище позначають терміном «фетальний мікрохимеризм». «Мікро», тому що зазвичай це крихітна кількість клітин, лише дециця на мілілітр крові у вагітних жінок і ще менше в матерів на пізнішому етапі життя.

«Химера» — це незграбний давньогрецький монстр, що утворився з різних частин тіла всім відомих істот і став абсолютно новим створінням.

На комп'ютерному екрані я роздивляюся статуті цих стародавніх потвор, відлитих із бронзи: ноги кози, серце лева, крила дракона й три вогнедишні голови. «Це не чудовисько, — думаю я. — Це я майже кожного ранку. Це мама».

Хоча фетальний мікрохимеризм — це еволюційно давнє явище, поширене серед різних мам-ссавців, від кішок до корів, сучасні дослідники лише зараз починають його вивчати. Те саме можна сказати й про більшу частину науки, пов'язаної з двома мільярдами матусь, що опікуються сьогодні життям людей на нашій планеті³. Проте в певному сенсі нас значно більше, оскільки мікрохимеризм працює і у зворотному напрямку, адже заблудлі материнські клітини проникають у тіла дітей і продовжують жити в них. Саме тому частина клітин моєї близької подруги ходить зараз у другий клас, хоча вона померла від раку три роки тому.

В усьому світі понад 90% жінок стають матусями⁴. Однак донедавна мало хто з учених, особливо в найсучасніших галузях науки на кшталт нейробіології, хоч трохи цікавився тим, що відбувається в нас усередині. Якщо хочете, можна звинувачувати в цьому традиційно чоловічий науковий істеблішмент: деякі мислителі пов'язують таке нехтування ще з Чарльзом Дарвіном, який ріс без матері, і, можливо, тому не міг багато про нас думати, бідолашний. Національні інститути здоров'я США лише у 2014 році визнали той факт,

що науковці «надмірно покладалися на самців та їхні клітини» у своїх дослідженнях, і зобов'язали залучити моделі жіночої статі — час від часу об'єктами досліджень ставали навіть матері⁵.

Ще одна давня слабкість науки про матусь полягає в тому, що найчастіше вона зводиться до замаскованого вивчення дітей. Як моделі людського існування вони (ясна річ) значно миліші та менш обтяжені такими прикрими чинниками, як культура й особистість, а їхній час можна оплатити крекерами. На відміну від немовлят, що розвиваються дуже швидко, матусі мають репутацію нудних і передбачуваних істот, яких навряд чи можна назвати джерелом цікавих гіпотез. У природі деякі тварини, зокрема китенята, часом приймають морські буйки чи інші малорухливі кулі за своїх матусь. Науковці роблять схожі припущення.

Проте дедалі більше вчених⁶, серед яких багато молодих жінок, нарешті знаходять час для незвичних досліджень, іноді закріплюючи приховані камери на голівках малюків або пришиваючи мікрофони до повзунків⁷. Їхнє найвишуканіше експериментальне обладнання — це звичайні речі з життя матусь, як-от родинні фотоальбоми, сухі сніданки, пластилін. Дослідження вказують на те, що самі матусі не такі вже й звичайні. Насправді ми можемо бути значно цікавішими й складнішими, ніж можна уявити.

Саме тому роботи Шодрі, присвячені вивченню серця, привертають таку велику увагу. Вони є незаперечним доказом того, що, коли придивитися, матусі часто здаються зовсім інакшими, ніж решта людей.

Учені досі намагаються зрозуміти, чому це так і що це означає для жінок. Навіть Шодрі та члени її команди сподіваються на те, що їхні дослідження мікрохимеризму зрештою допоможуть винайти перспективні методи лікування серцевих захворювань у широкого кола людей⁸. Однак зараз ніхто не знає напевне, що насправді роблять дитячі клітини в материнському тілі.

Є надія на те, що вони нам допомагають. «Це еволюційна біологія», — каже Шодрі, яка опублікувала першу роботу про мікрохимеризм у 2012 році⁹. «Зародок має захищати матір», оскільки її організм украй важливий для його виживання в майбутньому. Зде-

більшого фетальні клітини й справді поводяться слухняно, немов найближчим часом їм мають виплатити грошову допомогу. Окрім наших сердець, ці клітини можуть лікувати рани на тілі мами (мабуть, саме вони розрівняли на мені шрами від кесаревого розтину), а також допомагають нам уберегтися від безлічі страшних хвороб. У Нідерландах протягом десяти років проводили дослідження за участю 190 жінок п'ятдесяти-шістдесяти років. За його результатами було встановлено, що жінки з помітними залишками дитячих клітин в організмі значно рідше помирають від різних захворювань¹⁰. Дослідники навіть висунули припущення, що такий рій стовбурових клітин уповільнює процес старіння — і не потрібно жодних кремів для обличчя ціною 300 доларів за унцію.

В одному особливо відомому випадку лікарі з'ясували, що клітини сина, які перебували в організмі матері, перебудували цілу ділянку її зруйнованої печінки¹¹. (Цей випадок вирізняється насамперед тим, що в тієї матері не було дітей. Її син так і не народився, однак після абортів все ще жив у ній.)

Водночас у деяких випадках клітини наших дітей можуть вдаватися до пустошів. Той, хто спостерігав за дитячою грою в передяганні, розуміє, що було б нерозсудливо дозволяти їм постійно змінювати свій образ. Суто технічно клітини є просто бездумними утвореннями, однак навіть учені схильні наділяти їх людськими якостями, оскільки вони належать дітям людей. Тож ненажерливі фетальні клітини здатні співпрацювати з деякими видами раку, особливо з раком грудей, потай намагаючись максимально збільшити вироблення материнського молока. Вони, наводнивши нашу щитоподібну залозу, можуть підвищувати температуру тіла, аби зігрітися, та спричиняти різні метаболічні розлади, поки там перебувають. Незважаючи на милі лялькові голоси, насправді наші діти можуть керувати *нами*, немов ляльковики, і навіть трохи тиранити нас. (На думку деяких фахівців з еволюційної біології, троє моїх дітей здатні затіяти війну між собою в моєму тілі — і, правду кажучи, цього можна від них очікувати.)

Мабуть, кожній матері знайома ситуація, коли діти з любов'ю нарізують саморобне конфеті на її день народження, а потім

закладають міну-пастку в посудомийній машині. Саме ця дитяча підступність пояснює, чому я дуже здивувалася, дізнавшись про існування доказів фетального мікрохімеризму в материнському мозку¹².

Чи можуть таємні клітини всередині власного черепа нарешті пояснити моє заплутане життя протягом останніх десяти років — несподівану любов до оксамитових щічок, блакитних оченят, глибоких ямочок і безглузких усмішок, а також стійке ментальне відхилення від найпродуманіших планів, затьмарення колишньої версії мене зовсім іншою особистістю?

Насправді в організмі матері відбувається дещо значно дивовижніше. Саме про це і йдеться в цій книжці.

Моє перше знайомство із серйозним науковим обґрунтуванням турботливого материнського інстинкту відбулося кілька років тому під час візиту до відомої лабораторії з вивчення польових мишей в Університеті Еморі, що в Атланті. Провідний науковий співробітник Ларрі Янг розповів мені, що завдяки незвичайній хімії мозку лучні полівки формують протягом життя стійкі парні зв'язки з партнерами. Для цього вони застосовують значно давнішу базову систему ссавців — материнську нейронну мережу, яка активується, коли самиці стають матерями. (У людей формування таких перехресних зв'язків між віддаленими ділянками материнського мозку може пояснити нашу дещо дивну схильність називати своїх коханих «пупсиками».)

Хоча тоді я вже чекала другу дитину, мені завжди здавалося (чи, може, я хотіла в це вірити), що материнство — це свідомо обраний спосіб життя і нормальний фізіологічний стан, а не біологічна халепа чи ярлик. Це не один із капелюхів, який я іноді можу вирішити вдягти, на відміну від самої голови з усім її вмістом, здобутим завдяки наполегливому навчанню. Однак Янг описував материнство як невидиму й погано вивчену клітинну революцію, яка перебудовує мозок особин жіночої статі.

Гаразд, я й справді почувалася більш ніж кепсько протягом кількох останніх років, коли пережила дві вагітності, працюючи повний робочий день журналісткою. У моїй голові утворився

безлад, з якого я швидко висмикувала й відкидала думки, мов дитячі серветки.

Однак мені здавалося, що я зможу впоратись з усім цим, щойно трохи висплюся. Мій мозок прийде до норми, так само як і тіло, що (наївно сподівалася я) знову втиснеться в старі джинси, які я носила ще до вагітності і які тримаю в шафі на найнижчій полиці — на відстані руки, але за межами досяжності. Насправді до того дня старі джинси хвилювали мене значно більше, ніж новий мозок.

Така поверхова зосередженість цілком зрозуміла. Помітні зміни, спричинені материнством, викликають сум'яття навіть тоді, коли я не обліплена піратськими наклейками. За три вагітності я розповніла більш ніж на сорок п'ять кілограмів, а втратила... далеко не все. (Утім могло бути ще гірше: блакитні китихи набирають понад сорок п'ять тонн ваги.) Мої боки зрешечені розтяжками, немов блискавками.

Під час вагітності все наше фізичне «я» змінюється. Родимки можуть потемнішати, голос стає нижчим на октаву (як у вагітної Крістен Белл, коли вона працювала над озвученням «Крижаного серця» — здається, відомий саундтрек до цього мультфільму місцями міг би мати вищу тональність). Наші носи розширюються, стопи стають пласкими, а нігті на ногах відпадають. Волосся може змінити колір або закручарявитися. Ми можемо відригувати, наче проковтнули бомбовий циклон. З печінки може витікати жовч, через що ми починаємо несамовито чухатися. До того ж оскільки в нас підвищується температура тіла й виділення вуглекислого газу, ми явно стаємо смачнішими для комарів.

З такими змінами в усьому тілі потрібно рахуватися. Саме через них Серена Вільямс не пройшла відбір на участь у Відкритому чемпіонаті Франції з тенісу, а Бейонсе пропустила фестиваль «Кочелла». Ці зміни можуть зберегтися надовго, можливо, навіть назавжди. В одній науковій статті доволі негарно описано мамине тіло, схоже на класичного Хитуна-Бовтуна зі «збільшеним животом і зменшеними стегнами»¹³. Виявилося також, що давня приказка «Народити дитину означає втратити зуб» — це певною мірою правда. Порівняно з бездітними ровесницями матері частіше

втрачають зуби, хоч би якою була причина — вичерпаний запас кальцію чи пропущені візити до стоматолога¹⁴. Крім того, літнім матусям важче ходити. З іншого боку, у тих матерів, які годують дітей грудьми, менша ймовірність інсульту.

Проте всі ці негаразди бліднуть порівняно з тим, що діється в материнському мозку.

Ми маємо усвідомлювати, що відбувається. Ті самі беззубі старі матусі можуть мати інші «стосунки» з хворобою Альцгеймера¹⁵. Нещодавнє дослідження за участю понад 14 тисяч жінок виявило, що жінки, які народили щонайменше троє дітей, мають на 12 % нижчий ризик розвитку деменції.

Однак не всі нейронні новини хороші. Насправді матусь переслідує багато небезпечних і не зовсім зрозумілих психічних проблем, особливо в період переходу до материнства. Понад половина породіль впадає у пригнічений стан після пологів, а приблизно в кожній п'ятій породіллі розвивається справжня післяпологова депресія¹⁶. Науковці ще остаточно не з'ясували, як і чому це відбувається. До того ж матусі мають підвищений ризик депресії не лише безпосередньо напередодні чи після пологів, а й через багато років після них. Материнство може пояснити загадку, чому жінки загалом значно частіше страждають на емоційні розлади. Наприклад, під час першого місяця материнства ймовірність розвитку біполярного розладу в жінки у 23 рази більша, ніж протягом інших періодів життя¹⁷.

Усе це важливі свідчення того, що процеси, які відбуваються в материнському мозку, так само надзвичайні, як і дещо небажані зовнішні зміни. Коли матусині нейрони поглинають психоактивні хімічні речовини, що виробляються під час пологів, гени в клітинах вимикаються і вмикаються, спричиняючи певні зміни й ріст мозку. Унаслідок цього протягом кількох коротких місяців наш мозок швидко демонтується й перебудовується, немов будинки в програмах каналу HGTV. Через це ми починаємо дуже дивно й зовсім по-новому тлумачити звичні стимули, як-от обличчя незнайомця, червоний колір чи запах крихітної кофтинки. Дитяча усмішка раптом стає для нас найважливішою на світі.

Колишня система прагнень змінюється внаслідок створення нових нейронних зв'язків у мозку.

Отож найважливіші зміни, спричинені материнством, стосуються не нашої зовнішності.

Вони стосуються нашого бачення.

Не випадково ідея про те, що жінку можуть викрасти, зламати, підкорити, перепрограмувати чи якимось інакше приписати їй нову ідентичність, лягла в основу сюжету похмурих жіночих фантастичних романів, як-от «Степфордські дружини» (The Stepford Wives) чи «Оповідь служниці» (The Handmaid's Tale).

Однак я багато розмірковувала про перетворення на «нову пані», як мене охрестили доньки, коли я поскаржилася, що вже «старенька», сидючи за обіднім столом з келихом «чорного вина» (так вони називали вино на противагу білому). Я дійшла висновку, що це і справді додає сил.

З тієї самої миті, як я відчула перший незвичний удар серця плода в кабінеті лікаря, у мене виникає свого роду материнське запаморочення, коли я уявляю шестеро оченят моїх дітей чи досліджую рентгенівський знімок доньчиної щиколотки після невдалого спуску з гірки біля ресторану Chick-fil-A. «Я виплекала цих істот у своєму животі». Це одна з найдивніших думок. У певному розумінні природніше уявити самі пологи.

Це і є один із дивовижних способів зрозуміти, що насправді роблять матусі. Власне, спричинені материнством зміни настільки виняткові й надзвичайні, що вчені починають описувати нас термінами, які раніше застосовували тільки до наших великих наукових конкурентів — малюків. Матері зовсім не нудні й передбачувані. Ми — новий початок, а не глухий кут. Мовою психологів ми розвиваємося.

Чи правильно описувати відчуття і почуття, що з'явилися внаслідок такого переродження, словосполученням «материнський інстинкт»? У наш час *інстинкт* — це парфуми Джорджіо Армані, а не спеціальний науковий термін. Це те, у що вірять лицарі-джедаї, а не вчені.

Століття тому й навіть останнім часом New York Times та інші газети використовували цей термін для лайливого опису безпутних жінок: приміром, танцівниці хула з поганим відчуттям стилю й «товстими щиколотками», яка вкрала чужу дитину (нереалізований материнський інстинкт), або матері, що втекла з міста, покинувши чоловіка й дітей (ганебна відсутність такого інстинкту)¹⁸. Це нагадує про ті часи, коли жінки показували своїх немовлят на ярмарках штатів, немов призових поросят, та брали участь у шоу домогосподарок, які підтримувало Міністерство сільського господарства США.

Однак мені подобається цей термін, і багато дослідників не заперечують його, оскільки він належить до категорії термінів «упізнанію, коли побачу», які самі жінки продовжують застосовувати і з якими себе ототожнюють. (До того ж, якби науковці завжди дотримувалися відповідної термінології, можливо, я взагалі говорила б зараз не про жінок, а радше про «субстрати, що мають здатність ставати матерями».) Приємно, що результати останніх наукових досліджень узгоджуються з онлайнними роздумами Мінді Калінг про щойно здобутий нею «материнський інстинкт», адже жінки справді знають, про що говорять¹⁹. Материнський інстинкт — це реальний і потужний феномен, сукупність спонтанних емоцій і дій, що стосуються сприйняття малюків і піклування про них.

Та оскільки це, м'яко кажучи, непростий термін, дозвольте мені пояснити, що я не маю на увазі під «інстинктом». Часто можна почути, як бездітні жінки стверджують, що в них немає материнського інстинкту. Однак насправді вони кажуть про те, що не хочуть мати дітей. Я (здебільшого!) не пояснюю, чому деякі жінки взагалі планують чи не планують, прагнуть чи не прагнуть народжувати дітей, як і не говорю, добре це чи погано. (Хоча, до речі, це повністю стосується мене самої. Як ми згодом побачимо, уся ця неймовірна пригода з материнством — ідея мого чоловіка.) Це цікаві, однак суто людські й відносно сучасні питання — зазвичай самиці ссавців не хочуть мати дітей. Вони прагнуть статевого акту. Потомство просто народжується як наслідок. До того ж у цьому

випадку не завжди можна покладатися на те, що матусі розкриють свої справжні мотиви. Результати дослідження 2020 року показують, що багато людських матусь настільки переповнені любов'ю до дітей, що не зовсім точно описують свої наміри, пов'язані з минулою вагітністю, і зазвичай вважають випадкове зачаття за планованим²⁰.

Мене більше цікавить, що діється з жінками, коли вони вагітніють, оскільки саме тоді відбувається створення матері, формується материнське мислення, а загальний план, якщо такий був, вилітає у вікно, немов бананова шкірка під час поїздки на заняття з плавання.

Ще одне помилкове уявлення про «інстинкт», яке я хочу спростувати із самого початку, полягає в тому, що людські матусі нібито якимось дивовижно знають, що роблять. Далі ми докладніше розглянемо цю тему, однак цілком очевидно: насправді ми цього не знаємо. Інстинкт, який я описую, — це змінений психічний стан, новий арсенал почуттів, емоцій і поривів, а не практичний посібник із хорошого материнства.

Натомість мене цікавлять два важливі питання про новий, загадковий материнський арсенал. По-перше, чим матері відрізняються від інших людей і чим вони схожі між собою? Адже серед усіх ссавців мам-хом'яків, мам-валабі й людських мам запалює спільна іскра. І хай би як це часом бентежило, наша близька схожість із пухнастими сестрами — це також удача, оскільки дослідження тваринних моделей на зразок овець і мишей дали змогу з'ясувати значну частину того, що нам відомо про себе.

Моє друге питання таке. Якщо людські матусі схожі на далеких двоюрідних сестер-ссавців, тоді чому вони так сильно відрізняються одна від одної? Адже материнські історії містять низку важких поворотів, як і наші родові шляхи. У Японії панують надмірно занурені в життя дітей «матусі-монстри» («мамстри»). У Німеччині «матусі-ворони» дбають лише про свою кар'єру. Є «пізні» матері (якщо використовувати *вельми* французький евфемізм для слова «старі»), а також «самотні» мами (це сумне слово у британському сленгу означає «незаміжні»). В Австралії «мерфери»

(тобто матусі-серфери) міцно тримаються за дошку для серфінгу десятьма пальцями ніг²¹. А в Америці є безліч типів матерів: домогосподарки; матусі, які працюють удома і не вдома; матусі, які дають малюкам свободу й матусі-гелікоптери, що контролюють кожен крок дитини; матусі, які годують дітей молочними сумішами, й матусі, що годують грудьми; матусі, які ставлять дитяче ліжечко поряд зі своїм, і матусі, що дають малюкам трохи поплакати; є матусі, схожі на різнокольоровий конструктор, й «однобарвні» матусі.

Деякі вчені впевнилися в тому, що розгадку таємниці відмінностей між нами можна знайти в унікальному геномі кожної жінки — за умови, що нас можна розламати, немов печиво з передбаченням, і зазирнути всередину. Проте ми також побачимо, що материнська доля кожної жінки формується під впливом безлічі химерних зовнішніх чинників: приміром, того, чи доглядали ви маленьких дітей, чи брали уроки гри на гобої, чи їли надто багато фастфуду, а також того, хто вас любив.

Я не прагну повчати вас, а сподіваюся натомість разом із вами з'ясувати, що саме розділяє матусь і що нас об'єднує. Мені потрібно особисто побачити (під мікроскопом або в загоні мавп) ті сили, які рухають усіма нами. Я хочу знати, що рухає руку, яка гойдає колиску.